

A kézirat következő része, melynek címe: *Museo Imperiale d'Inscrizioni Romane*, 126—145. lev.-ig, 1728 után készült, más kéztől származik és a római feliratok császári gyűjteményét ismerteti, mely csak elenyésző részben egyszerűen neveket megörökítő sírfelirat, nagyobbik része olyan feljegyzéseket őriz meg, melyek vallás-politika-hadtörténet és történelmi földrajz szempontjából is értékes adatokat tartalmaznak és alig egyharmaduk található meg GRUTER *Inscriptiones*-ében. Azután rávilágít egyes darabok provenienciájára és magyarázatokat fűz a nehezebben érthető feliratok megfjéséséhez, melyeket többször GRUTERTŐL eltérőleg magyaráz.

SÁNTAY MÁRIA.

Az 1685. évi lőcsei *Orbis Pictus* képei. COMENIUS *Orbis Pictus*-a 1685-ben Lőcsén két kiadásban jelent meg: 8-rétben 3 nyelven: latinul, németül és magyarul, s 4-rétben 4 nyelven: az előbbieken kívül tóul is, — bár a címlap „Bohemica“-t mond. (RMK. I. rész 1338. és 1339. sz.) Összesen 151 fametszetű képet közöl a szöveg magyarázatául. Ezek közül 2 névjelezve van: a 78. számú aláírása: „Sculpsit JONAS BUBENKIUS Leutfchoviæ. 1679.“, a 4. számún 3 betű van: I. B. O. (azaz: JONAS BUBENKA Ochtinensis).

Legtöbbet ír a képek metszőjéről apja utóda: BARTHOLOMAEIDES LÁSZLÓ ochtinai (gömörmegeyi) ev. lelkész két művében: *Memorabilia provinciae Csetnek* (Neosolii 1799. 114—5. lapján) és *Inclyti... comitatus Gömöriensis notitiæ... (Leutschoviae 1806—8. 415. lapján)*. Ezek szerint BUBENKA JÓNÁS a DOBOSSI (tehát magyar eredetű) nemzetségből, ev. papi családból Tótfalun vagy Ochtinán született (1650 táján). Előbb otthon, majd Eperjesen tanult. (A német egyetemek névsoraiban nem fordul elő.) Ekkor Eperjesen lett német kántor és segédtanár, később a lőcsei ev. latin iskola tanára. Jeles költőnek és zenésznek tartották. Művei: latin bölceleti disputatiója 1670-ből és emlékbeszéde 1689-ből, német Jézus-dalai 1683-ből és számolókönyve 1689-ből. (Leírja őket Szabó: RMK. II. részében.)

BUBENKA metszeteit az *Orbis Pictus* régebbi, így 1658. évi nürnbergi első kiadásával összehasonlítva, azt látjuk, hogy a nürnbergi és a lőcsei kiadások képei azonosak, de jobb- és baloldaluk fel van cserélve. Vagyis BUBENKA a metszést közvetlenül egyik német kiadás képeiről végezte.

HAJNÓCZY IVÁN.

Bocadius János műve: *Hornus Cometa*. 1618. SZABÓ KÁROLY a Régi Magyar Könyvtár II. részében 381. szám alatt vette föl ezt a kassai nyomtatványt, melynek egyetlen ismert példánya a Lőcsevárosi levéltárban van és magyar szöveget is tartalmaz, tehát voltképen a RMK. I. részébe tartozik.

A nyomtatvány sorsát röviden megírta a *Magyar Nyomdászati* című folyóirat (1884. évi 51. lapján). Eszerint „1615(!)-ben Kassa város tanácsa egy híján megsemmisítette BOCATIUS *Horrens (!) Cometa* című művének FEST JÁNOS ottani nyomdász készítette összes példányait, mivel a szerző nem mutatta be előzőleg munkáját a városi tanácsnak.“ Bővebben KEMÉNY LAJOS levéltári kutatásai derítettek rá világot. Kassa város közönségének 1618. dec. 17-i közgyűlése előtt DÓCZI ANDRÁS felsőmagyarországi főkapitány panaszolja, hogy e nyomtatvány, melynek szerzője BOCATIUS, „nem kevésbé csorbítja őfelsége méltóságát, mert sok olyat tartalmaz, amit őfelsége gyalázasnak vehet és egész Kassa városára megharagudhat érte“. A közgyűlés ezért az összes példányok elkobzását és a városházán megsemmisítését rendeli el. (MKSzle 1892/3. 380. l.) Az 1619. március 14-i közgyűléstől FESTUS JÁNOS nyomdász a tőle összes példányaiban elkobzott üstökösleírás visszaadását kéri, mert a legtöbb hetivásárkor erre vevők jelentkeznek és keresik. A kérést elutasítják, mert a főkapitány kívánságára történt az elkobzás. (MKSzle 1901. 65. l.) E két, nyilvánvalóan ugyanegy dologról szóló határozatban az tévesztette meg később KEMÉNY LAJOST, hogy a nyomtatványt az első végzés „exemplar moderni Cometae — huius cometae imaginem — Imago Cometae“, a második pedig „stellae crinitae effigiem, eius effigie“ nevekkel illeti. Ezért a MKSzle 1911. évi 154. lapján az utóbbit a RMK új adaléka gyanánt közli; s ezt átveszi SZTRIPSKY HIADOR is. (Adalékok... 2506. tétel.) Nyilvánvalóan tévesen, mert a felsorolt kifejezések nem címek, hanem csak a nyomtatvány különböző megnevezései; amellelt a második végzés az elsőre kifejezetten hivatkozik. Így tehát e téves adalék törlendő: a *Hornus Cometa*-ról van szó, amelynek egyetlen példánya tehát csak kedvező véletlen folytán maradt ránk.

Az egyleveles nyomtatvány (és nem könyv, mint KEMÉNY írja) 42,5 × 34,5 cm méretű, szedéstükre 36 × 27 cm. Címe fönt nagy betűkkel: HORNVS COMETA 1618. Mellette hatágú nagy üstökös képe. Szövege 3-hasábosan, magyar, latin és német nyelven szól, azonos tartalommal. Magyar szövegét betűhíven közlöm: a jegyzetek a sajtóhibákat javítják.

AZ Törvénytudoknak regulajok ez, hogy az intés előtte járion az büntetefnek. Példa bebedibenis vagyon; Az baratfagos embereknek tibtek ez hogy kölczönben egy maft inczék. Ez nyilván való az mi hozzánk kegyelmes Istennek példajából, ki az embereknek bünért¹ és törvény begéfit eleve való Attyai intés nélkül, nem bokta meg vetni.

¹ Sajtóhiba: bünreit.

Mert az mindenható Vr Isten, à mint az Propheta ból, az alnokfágot büntetni nem akarja, minek előtte az Prophetak által meg nem jelené. Tekints kerebtyeni amaz réghi időre, Ez világot viz özönel el akarvan veßteni; Sodomat és Gomorrhát kénkeves tüzel; Ninivét fene vadaknak barlangjava akarvan tenni, jo ideien elől jarok által, job utra nem hitaé? Azont czelekedte az Ierufalem veßedelve előt, ßoval és igyekel:² Az többi közöt, illyenel (vizonfág³ erre az Iosephus Historicus az Sidok hadakozafaról való irafaba/ az minemüvel most minket atyai képen gyaßra int. Soha bizonyara, edes kerebtenem, foña büntetetlen az éghi Iegy fel nem tettet. Mi nékünk kik Magyar kenyeret éßünk, és hiftoriakat olvafunk, hog' egyéb tartományokról ne ßolyak, böven példa lehet, Ferdinand, Maximilian, Rudolphus és Matthias idejeben kinék hoßba⁴ élete mi meg maradafunk, az uy Csillagok, avagy borzas vftökös csillagok, mit hoztak magokkal. Egy példa legyen fok helyyet, Az 1596. eßtendei geriet vftökös csillag, Egret tölünk el veßté, és az Kerebtefi veßedelmet hozza, mely meg mostanis ßégyen az kerebteéneknek. Ki mondhatatlan banatot kenßeritetem, kerebteny, Vytanom, mert valami hafonloval fényezet ha nagyobad⁵ nem, az igazfagos Istennek haragja, mellyet exfequalnijs akar most, ha az mi nehéz büneinktől bucsut nem veßünk. Vy Czegez függeßtetet kü,⁶ nem tudom minemü bort ivoknak. Az Török az ö Portan költ levelét meg jegyzi, és Lofarkat törel küldven, gyülös⁷ helyyet hadi indulafra kößültet futat. Félek félek, hogy ez képen ne amaz mi Istenes Imperatorunk és vißontag ßemények változvan az réghi Comoedia ne jázzottaffék. Hád, Dög halál, Ehfég, magzati ez anyanak. Iobakra avagy lagyabakra, ha akarod kerebteény tanaczomat, ha akarjatok ö Magyar Orßághnak lakofi, kiké napkeletről az fenyegetés. No térjete meg, gyülyetek egybe, ßeretetbe nem levö Nemzetfeg, minek előtte ßülyön ez az anya, mely az el múlt eßtendőben Scepesben egyben forrot kettös gyermeket, à honnét boldogtalan ßaru nevekedet B. és az mit ez czoportos Eghi csuda jelent, ßüllye mondom, mint az port, az el múlo napot: Minek előtte reatok érkezzék az VR bufulafanak haragja, minek előtte jöjön reatok az Vr haragjanak napja. Kereffétek az Vrat ez földnek minden ßelidi, kik az ö itiletit czelekedtétek. Kereffétek az igazat, kereffétek az engedelmest, hogy valamiképen el reytezheffetek az Vr bufulafanak napjan.

² Sajtóhiba: jegyekkel.

³ bizonyosság.

⁴ hosszú.

⁵ nagyobb.

⁶ ki.

⁷ gyűlés.

A latin szöveg végén még e distichon áll:

Mors magni capitis, Bellum, Peftisq̄, Famesq̄ :
Quattuor haec femper (crede) Cometa tulit. I. B.

A német szöveg végén pedig: CASSOVIÆ, Typis Ioannis Festi.

E szöveget látva, nem tudjuk, min csodálkozunk inkább: azon-e, hogy a klasszikus képzettségű BOCATIUS JÁNOST, aki ekkor jól javadalmazott kassai iskolaigazgató volt, mi vihette e vásári jelentéktelenség megírására, ami az Ember tragédiája Kepler-jelenetére emlékeztet; vagy azon, hogy ez általánosságokban mozgó jóslásban a kassai főkapitány mit tarthatott királysértőnek, hacsak a volt és leendő vesztett török-háborúk emlegetését nem.

HAJNÓCZY IVÁN.

Kónyi Democritusának ismeretlen kiadása. GYÖRGY LAJOS *Kónyi János Democritusa* című (1932) tanulmányában írta, hogy „közkönyvtáraink gyűjteményei az... 1796. évi 3-ik és az 1815. évi 6-ik kiadáson kívül még csak egy 1784-ben és 1785-ben megjelent *Democritust* őriznek, de sem az 1782. első kiadásnak, sem pedig a mult század elején a kiadó állítása szerint kibocsátott 4-ik és 5-ik lenyomatnak egyetlen példányát sem mentették meg számunkra.“

A budapesti Magyar Irodalomtörténeti Intézet könyvtárában megvan e könyvnek P. THEWREWK ÁRPÁD könyvtárából származó eddig ismeretlen kiadású példánya. *A' mindenkor nevető Democritus, avagy okos leleményű furtsa történetek, mellyeket a' bánattyokat felejteni kívánó jámborok kedvéért szedegetett össze Kónyi János. Három részben megbővítve. Első rész. Budán, Nyomtat. Landerer Anna bötűivel 1806. A verses Rövid tudósítás és az Elöl-járó beszéd után jönnek sorba a Furtsa történetek. Százhetvenhárom számozott anekdóta után Világbenzének némelly furtsa és nevetséges történetei következnek s nyolc anekdóta (174—181. sz.) zárja be a sort.*

Az elsővel egybekötött második rész, melyben „végre hozzá tétetett Diogenes, Anacharsis és Anaxagorásnak görög böltseknek életek“, szintén Budán jelent meg, LANDERER ANNÁNÁL 1807-ben. A harmadik számozatlan lapon ez a *Fel-jegyzés* olvasható: „Mínt hogy a' furtsa Democritusnak sok kedvellői találkoznak, úgy annyira, hogy illy rövid idő alatt, már a' *negyedik* nyomtatásra is szükségünk lévén, jónak állítottuk lenni azért ennek tovább' való folytatását, melly még sokkal furtsáb' és kellemeteseb' lészen az elsőnél.“ A *negyedik* számozatlan lapon álló *Tudósítás* felsorolja a *Democritust* áruló compactorokat, azután ekkép buzdítja könyvírásra a szerzőket: „Ha a' magyar könyvszerzők szándékoznának jó matériákból álló könyveket